

Uutisgeenin salaisuus

Suomalainen mediatarjonta on viime vuosina kiitettävällä tavalla kasvanut ja monipuolistunut. Varsinkin asiapitoiseen viihteeseen suuntautuneelle mediakuluttajalle tilanne on otollinen. Esimerkiksi aamu-uutiset voi kuunnella radion ohella myös televisiosta. Varsin kätevä väline on myös *Uutislehti 100*, jonka voi napata mukaan aamulla töihin mennessä metroasemalta. Kymmenen minuutin junamatkan aikana ehtii rauhassa syventyä päivän tärkeisiin uutistapahtumiin, mihin lyhytjännitteinen aamupalatelevision kuuntelu ei anna mahdollisuutta.

Eräänä marraskuun puolivälin jälkeisenä aamuna *Uutislehden* etusivu tarjosi luettavakseen mielenkiintoisen uutisen: "Useimmat vangit vankilassa ehkä geenipoikkeaman takia". STT:n toimittaman uutisen mukaan "geenihavainto liittyy antisosiaaliseen persoonallisuushäiriöön, joka johtaa yleensä jo varhain alkoholismiin, väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja väkivaltarikollisuuteen." Uutinen kertoo edelleen, suomalais-amerikkalaista tutkijaryhmää johtavan professorin auktoriteetilla, että "noin puolella länsimaiden vankiloista olevista vangeista ja 80 prosentilla taparikollisista on tämä persoonallisuushäiriö."

Vanhana toimittajana jäin ihmettelemään ehkä-sanan käyttöä uutisen otsikossa. Tällaisia varauksia ei ole tapana sijoittaa uutisotsikkoon, jonka tavoitteena on iskevästi tavoittaa lukijan huomio ja samalla kertoa olennainen uutisen sisällöstä.

Perusteellisen diskursiivis-kontekstuaalisen analyysin ja tulkinnan jälkeen päädyin siihen, että ehkä-sana oli sijoitettu otsikkoon ensi sijassa kuluttajansuojalain mukaisia reklamaatioita ajatellen. Olihan pelättävissä, että vankiloiden asiakkaat ryhtyisivät peräämään oikeutta syyntakeettomuuteen: "En se ollut minä, vaan minun geenini. Rikollisen geenini voitte kyllä vangita, minut teidän on päästettävä vapaaksi."

Kun otetaan vielä huomioon se korkealta taholta esitetty toteamus, että tuomitun saama laaja julkisuus on otettava huomioon lieventävänä asianhaarana, vangit olisivat vapautumisen lisäksi voineet vaatia vielä tuntuvia vahingonkorvauksia. Onhan tunnettua, että jokainen uusi geenilöytö on Suomessa vähintään kahden palstan uutinen, monet venyvät isompiinkin raameihin ja löytävät tiensä etusivulle. Tässä mielessä ehkä-sana toimi tarpeellisena varauksena, jotta journalismia ei voitaisi myöhemmin syyttää hallitsemattoman prosessin käynnistämistä.

• • •

Geenistä on tullut nopeasti uuden informaatioyhteiskunnan kulttuurinen ikoni. Biologiselta kannalta DNA ei enää pelkästään toimi informaation siirtäjänä sukupolvilta toisille, vaan myös lajilta toiselle eli sikanauta voi tulevaisuudessa kehittyä muutenkin kuin peltipurkissa. Kulttuurisesti geeni näyttää kirjoittavan itsensä automaattisesti myös sanomalehden sivulle ja television ruudulle.

Viime vuonna julkaistun Eurobarometer-kyselyn mukaan suomalaiset erottuvat muista EU-kansalaisista muutamissa kiinnostavissa suhteissa. Suomalaiset tunnustavat muita useammin lukeneensa tai kuulleensa sanan bioteknologia mediasta, suhtautuvat siihen kaikkein positiivisimmin ja näkevät siinä vähiten riskiä. Sinäkin ehkä muistat lupauksen, jonka mukaan modernista bioteknologiasta sukeutuu meille uusi Sampo tai kenties jopa uusi Nokia.

Geenilöytö on aihe, joka täyttää hyvin perinteiset kovan uutisen kriteerit. Geneettisen essentialismin markkinoima kausaalilogiikka istuu myös hyvin journalismin kieleen, eikä ehkä-sanan kaltaisia varauksia yleensä tarvita. Geenitekniikassa on vielä se hyvä puoli, että siinä saa mainiosti myös pehmeitä uutisia: se on susi Dolly-lampaan vaatteissa, uusi Frankensteinin hirviö, DNA:n kaksoiskierteinen paratiisin käärme, joka kirjoittaa itsensä yhä uudelleen syntiinlankeemuksen jälkeisissä jatkokertomuksissa.

Ja mikä parasta, geeni kirjoittaa myös tulevaisuuttamme ja antaa meille tunteen elämän ja maailman täydellisestä hallinnasta tai – vaihtoehtoisesti sen täydellisestä hallitsemattomuudesta. Ensin mainittua vaihtoehtoa toteuttaa yksi Peter Høegin romaanin *Kuvitelma 20*. vuosisadasta päähenkilö, Vanha Rouva. Koska tarina sijoittuu hänen osaltaan viime vuosisadalle, kysymys on tietysti jostakin muusta kuin geenin vallasta. Samankaltaisella ehdottomuudella Vanha Rouva kuitenkin toimittaa kaupungin tärkeintä päivälehteä.

Lehtikeisarinna on rakennuttanut kotiinsa tehokkaan aikakoneiston, jonka avulla hän pystyy kirjoittamaan tapahtumat etukäteen lehteensä. "Sen sivuilla hän ennusti syntymät ja kuolemantapaukset, itsemurhat ja vararikot aikoja etukäteen, mistä kaupunkilaiset ymmärsivät kohtalonsa olevan sellaisen sallimuksen käsissä, jonka kanssa Vanha Rouva mitä ilmeisimmin asioi."

Vanha Rouva jatkoi lehden toimittamista senkin jälkeen, kun latojat ja toimittajat olivat erottaneet hänet itse lehdestä. Toimittajat saivat pöydälleen artikkeleita, joita kukaan heistä ei ollut kirjoittanut. Eikä heistä olisi enää kirjoittajiksi ollutkaan. Jutut näyttivät syntyvän itsestään, mutta viisaimmat tiesivät että kaiken takana oli Vanha Rouva.

• • •

Tämä numero on viimeinen nykyiseltä toimitukselta. Lehden uutena päätoimittajana aloittaa Erkki Karvonen Tampereelta.

Kuluneet kaksi vuotta ovat olleet kiinnostavia aikoja ainakin meille lehden toimittajille. Toivottavasti siitä on välittynyt jotakin myös lehden lukijoille. Ensimmäisessä pääkirjoituksessani yritin varovasti avata ovea uusille, myös muilta opialoilta tuleville kirjoittajille. Taustalla oli havainto, että hyvätasoisen ja kiinnostavan lehden toimittaminen pienen tieteenalan piirissä ei helppo tehtävä. Sitä paitsi viestintää tutkitaan nykyisin paljon myös oman oppialamme – miten tiukasti tai laveasti se sitten määritelläänkin – ulkopuolella.

Uusien kirjoittajien rekrytoinnissa olemme onnistuneet kohtuullisen hyvin. Lehden taso ja kirjoitusten kiinnostavuus jääköön lukijan arvioitavaksi. Toimituksen näkökulmasta tärkein ratkaisu ovat olleet teemanumerot. Ne ovat antaneet meille toimituksellista vapautta ideointiin ja lehden suunnitteluun. Uskon myös,

että tämä lehti on parempi ja kiinnostavampi kuin se, joka olisi syntynyt pelkääntään saapunutta postia lajittelemalla. Lehden tilaajakunta on kasvanut selvästi ja teemanumerot ovat houkuttelleet myös uusia, satunnaisempia lukijoita.

Tämän numeron artikkeleita lukiessa voi yleästä sanoa, että olemme kuniakkaasti epäajanmukaisia. Jo vuosikymmen sitten anakronistisena kuopattu Haugin tavaraestetiikan kritiikki palaa keskusteluun. Mats Bergman menee vieläkin kauemmaksi, amerikkalaisen filosofin Charles Sanders Peircen semiotiikan perintöön ja pölyyttää samalla hänen aikalaisensa Ferninand de Saussuren patsasta, jonka viestinnän tutkijat ovat yleensä nostaneet jalustalle. Janne Seppänen pohtii katseen voimaa Simmelin, Sartren ja Lacanin avulla. Esa Reunanen ja Risto Suikkanen kaivavat esiin tämän päivän viestinnän tutkimuksessa ehkä mahdollisimman epäajanmukaisen menetelmän eli määrällisen sisällön erittelyyn, tarkemmin sanottuna sen erään unohdetun juonteen, Lazarsfeldin 'latentin rakenneanalyysin'.

Tämä pitääköön yllä Tiedotustutkimuksen perinteitä, josta lehden vanhanaikainen nimikin osaltaan kertoo: Tiedotustutkimus on jo siellä, mistä muut vasta tulevat.

Torjuttu palaa

JOHDATUSTA HAUGIN TEKSTIIN

Tiedotustutkimus-lehdessä tavaraestetiikan kritiikki oli esillä etenkin 1980-luvun alkupuolella. Lehden lyhyessä historiassa tämä lienee harvoja kertoja, jolloin suomalainen teoriareseptio on ollut edellä englanninkielistä maailmaa. Kun Polity Press julkaisi vuonna 1986 käännöksen saksalaisen filosofin Wolfgang Fritz Haugin tuolloisessa Länsi-Saksassa jo kahdeksanteen painokseen ehtineestä teoksesta *Kritik der Warenästhetik* (Suhrkamp; 1971), Stuart Hall arvioi teokseen kirjoittamassaan esipuheessa sen avaavan englanninkielisille lukijoille "uuden suunnan" vielä aivan "kartoittamattomille vesille". Muutamaa vuotta myöhemmin seuranneiden mullistusten aallokossa harva enää uskaltautui suunnistamaan noille vesille.

Kaikkea tätä ennen *Tiedotustutkimus* julkaisi 1981 Haugin tekstit *Kohden tavaraestetiikan kritiikkiä* ja *Tavaraestetiikka ja massakulttuuri: teoreettinen luonnos*. Molemmat ilmestyivät numerossa 3/1981 Lauri Mehtosen ja Esa Sirosen kirjoittaman lyhyen esittelyn kera. Sittenkin tekstit julkaistiin uudelleen Tutkijaliiton kustantamassa Haugin tekstikokoelmassa *Ideologiset mahdit ja vastarinta* (1983). Sitä ennen ehti ilmestyä Haugin teos *Mainonta ja kulutus. Systemaattinen johdatus tavaraestetiikkaan ja kapitalistiseen massakulttuuriin* (Vastapaino; 1982). Tamperelaiset tiedotusopin opettajat, tutkijat ja opiskelijat (erot eivät tuolloin aina olleet kovin suuria) käänisivät kirjan Veikko Pietilän opastuksella. Samana vuonna Haugilta ilmestyi suomeksi myös teos *Luentoja Marxin Pääomasta* (Kansankulttuuri; 1982).

Moinen "Haug-suhdanne" herätti myös vastareaktioita: Pasi Falk arvosteli *Mainonta ja kulutus* -teoksen *Tiedotustutkimuksen* numerossa 3/1982 otsikolla *Tavaraestetiikkaa* ja väitti – virheellisesti – että tavaraestetiikan kritiikki ei tarkastele kulutusta ihmisille *merkityksellisenä* asiana. Falk pyrki "irtisanoutumaan käyttöarvometafyysisistä postulaateista" väittämällä, että käyttöarvot, sikäli kuin niistä voidaan puhua, "toimivat aina ensisijaisesti merkitysten kantajina". Tämä oli samalla ovenavaus Baudrillardille ja miksei myös hänestä selvinneelle ja raitistuneelle kulutussosiologialle, joka on oppinut nauttimaan kulutuksen tarjoamista arkisemmista iloista.

Aistien myötä on löydetty myös estetiikka. Ihminen äärellisenä aistimellisena tarveoliona ei kadonnutkaan, vaan on palannut esimerkiksi makua ja ruumiillisuutta koskevissa pohdinnoissa. Estetiikan perusta on aisteissa, myös etymologisesti. Tämä jokapäiväinen aistimellisuus ja sen muokkautumisen kaupallisten mekanismien tarkastelu on tavaraestetiikan kritiikin ydintä.

Haug itse on monien muiden projektiansa lomassa viime aikoina palannut tavaraestetiikan kritiikkiin. Nyt käännettyssä artikkelissa hän pohtii teoriansa vastaanoton kytkeytymistä viime vuosikymmenten tapahtumiin ja tarkastelee tavaraestetiikan roolia nykyisessä globalisaatioprosessissa. Myös uuden informaatioteknologian vaikutukset saavat huomiota. Nykyisin suosittuun kulutussosiologiaan verrattuna Haug pyrkii kritiikissään ylläpitämään kokonaisuutekunnallista muutosperspektiiviä, jossa ihmiskunnan enemmistöä ei ole yksinkertaisesti vain unohdettu. Artikkelia ei ole julkaistu aiemmin. Teksti ilmestyy myöhemmin tänä vuonna hänen uudessa teoksessaan *Politisch richtig oder richtig politisch?* (Argument-Verlag).

JUHA KOIVISTO